

УДК7.021.7(477)(043)

В.Г. Чернявський, І.М. Понайда

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РІЗЬБИ ПО ДЕРЕВУ В УКРАЇНІ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗАСТОСУВАННЯ В ІНТЕР'ЄРІ

Народне мистецтво України являє цілий пласт української культури, пов'язаний з відтворенням світосприйняття народу, його психології, естетичних прагнень. Український народ зберіг своє існування завдяки культурному надбанню, в яке включається і народне мистецтво. Культура України є синтезом української національної культури з іншими етнокультурними народами, які історично об'єдналися територіально і духовно, що в свою чергу призвело до тісної співпраці і взаємо запозичення особливостей оздоблення, орнаментування, техніки обробки матеріалу і створення виробів народного мистецтва. Народне мистецтво – це загально визнаний золотий фонд української культури, що створювався протягом тривалого часу і поповнюється новими виробами, які виготовляють «народні майстри»[1].

У розмаїтті українського декоративного мистецтва художня різьба по дереву посіла в житті народних умільців одне з провідних місць. Різьбою орнаментувалися меблі, знаряддя праці, різноманітні дерев'яні посудини, церковні та обрядові предмети, зображувались тварини. Однією з важливих галузей художньої деревообробки в українців було виготовлення музичних інструментів: ударних, духових, струнних. Окремі види народних музичних інструментів побутували на певній території України, наприклад, бандура – переважно в Центральних районах і на Півдні, на Гуцульщині шанувалась трембіта. З розвитком художньої обробки дерева ускладнювався як інструментарій, так і прийоми декорування, а також різноманітність оздоблювальних предметів. Велике значення надається поєднанню форми виробу з декором.

Різьба по дереву в усіх історико - етнографічних регіонах України формувалась і розвивалась по різному. У Центральній та Східній Україні здавна було розвинуте різьбярство народної скульптури 17 – 19 ст., яке збереглося у досить малій кількості. Переважно майстри виготовляли вироби побутового призначення, окремі деталі яких можна віднести до народної скульптури - це закінчення черпаків, ложок, стовпців воріт. Зображення цих виробів були дуже узагальненні, без зайвих деталей. Скрині прикрашались рослинним орнаментом. На початку 18 – 19 ст. різьблення на Україні досягло найвищого рівня. Різьбленням оздоблювали деталі будівель - одвірки, сволоки, балки, наличники, піддашні дошки, горішні вікна. В інтер'єрі житла різьбленням прикрашали віконниці, полички, мисники. Щедро оздоблювали різьбленням

предмети побутового і господарського призначення, а саме скрині, столи, ліжка, миски, тарілки. На Полтавщині в кінці 19 - поч.20 ст. використовувались різноманітні прийоми різьблення - контурне, профільне, нігтьове, наскрізне. Народні майстри своїм витворам надавали довершеності, витонченості. Також оформлялись орнаментальними мотивами декоративної різьби архітектурні елементи (кронштейни, виносні балки, стовпчики,) які підтримували стріху. Типовими елементами декору в інтер'єрі полтавського житла були різноманітні декоровані профільним різьбленням кронштейни, які підтримували полицьки, розташовані над вікнами і над дверми. Для кронштейнів характерною була обрана форма кінської голови і мала назву «коників». На Слобожанщині в кінці 19 - поч. 20 ст. було поширено підстришні бруси мережити різьбленою лиштвою, випуски балок та верхні вінці зрубу прикрашали профільним різьбленням, віконниці, різьблене обрамлення вікон «наличники». Для районів Волинського Полісся кінця 20 ст. застосовувалося в оздобленні багато мотивів контурного різьблення дворових або вертикальних звершень, декоративні фронтони двосхилих дахів житла. В 18 – 19 ст. сформувались центри народного мистецтва – народні художні промисли (Полтавщина, Київщина, Гуцульщина, Поділля, Лемківщина, де формується своя стилістика оформлення, характер орнаменту, прийоми, виконання). В архітектурно-меблевому виробництві різьбленням прикрашають столи, лави, стовпці, скрині, балки-сволоки у Західних областях України. Стилізованими рослинами і геометричними візерунками прикрашали вазы, мисники, лави та інші предмети домашнього вжитку і меблі.

Для виробів гуцульських майстрів характерний чіткий і системний порядок розміщення декоративних елементів, застосування інкрустації.

Цікаві за своєю формою, композицією і декором дерев'яні букові скрині. Гуцульські майстри-різьбярі геометричним орнаментом прикрашали стінки, ніжки скринь, для кольору використовували сажу. На Поділлі і Галичині існували ремісничі майстерні різьбярів. З кінця 19 ст. традиційна об'ємна культова скульптура витісняється виробництвом різьблених речей сувенірного характеру, декорованих плоскою різьбою, інкрустацією [2]. З розвитком туризму на Прикарпатті паралельно розвивається виробництво сувенірів. Карпати завжди славились своїми майстрами, а особливо гуцули, у яких найпоширенішим видом народної творчості є художня різьба по дереву. Вона широко використовується як декоративна прикраса на предметах домашнього вжитку - на скринях, столах, мисниках, полицях, лавах, сундуках, декоративних тарелях, ліжках, барильцях, ложках, топірцях, підсвічниках, палицях, на деталях житлової архітектури – сволоках, лицевій стороні дверей, воротах, наличниках вікон і дверей, пам'ятних спорудах. Різьба використовується в

інтер'єрах гуцульських церков і на церковних речах. На Гуцульщині окрім геометрично-площинної різьби, також застосовується скульптурна і об'ємна. Для робіт майстри використовували деревину груші, явора, сливи, буку, черешні. Починаючи з 20 ст. майстри почали підписуватись на своїх виробах. Особливе місце посідали в історії розвитку різьби по дереву Ю. Шкрібляк і його сини. Майстер творчо підходив до справи, його орнаментальні мотиви відрізняються чіткістю, якістю і простотою, він створював завершену орнаментальну композицію. Його твори експонувались на господарсько-промислових виставках у Відні, Львові, Станіславі, Коломиї. На кінець 19 ст. припадає період удосконалення обробки дерева. Довершуються мотиви плоскої різьби, вводиться інкрустація різноколірним деревом, рогом, перламутром, металом, бісером. В цей період працює ціла плеяда майстрів плоскої різьби Іван, Петро і Юрій Гондуряки, онуки Ю. Шкрібляка Юрій і Семен Корпанюки продовжували справу діда і розвинули технологічні прийоми яворівської різьби по дереву. Створюються центри гуцульського різьблення: Косів, села Яворів, Річка, Брустури. Їхні витвори привертають увагу чистим кольором деревини і грою світлотіней на різьбленій поверхні, виблискуванням відполірованих випуклих форм, своєрідним колоритом, інкрустацією різними матеріалами.

М. Миронюк – майстер інкрустації, оздоблює свої вироби деревом природного кольору, що надає творам пастельного, майже непомітного переходу барв з одного мотиву до іншого. Виготовляє жіночі прикраси, шкатулки, тарілки, цукерниці і вази. Співставлення плоского різьблення та інкрустації у виразних орнаментальних композиціях домінує в мистецтві таких різьбярів, як заслужений майстер народної творчості Дмитро Танюк, Танасій Баранюк, Франц Тимків та інші. Майстри третього покоління - Микола Танасійчук, Іван і Богдан Гавриші, Євген Лучук з м. Косова та Сергій Сандюк, Роман Миклашук з м. Івано-Франківськ надають перевагу більш рельєфним і крупним мотивам орнаменту, які виконуються контурним, тригранно-в'ямчастим та нігтевидним різьбленням. У виробах Василя Піддубного, Мирослава Присяжного з Косова та Івана Воронича, Ореста Савчука з Івано-Франківська окрім геометричного орнаменту зустрічається рослинно-геометризований. Це стилізовані зображення вазонів і квітів. Твори майстрів с. Бруsturів Косовського р-ну, які виконані у техніці інкрустації різноколірним деревом, перламутром, металом, бісером нагадують мозаїчні орнаментальні композиції – представлено в роботах Катерини Гасюк та інших майстрів [3].

Декоративне різьблення – це яскравий феномен української культури, який розвивався на теренах України з відмінними орнаментальними особливостями, але в той же час мав багато спільних рис [3]. Найбільшу популярність декоративна різьба здобула на території етнографічного регіону,

що розташований у східних Карпатах і охоплює частину Прикарпаття, Буковина, Закарпаття. Це пов'язано з тим, що по-перше - так склалося, що саме в цьому регіоні розвивались і розвиваються народні ремесла, в тому числі різьблення по дереву; по-друге - в зв'язку з розвитком туризму, лікувально-оздоровчих закладів поширюється виробництво сувенірів, в яких відображається «дух» і загадковість Карпат. Різьбярі завдяки таланту досягли високої майстерності в обробці місцевих порід дерева (явора, груші, тиса, кедра та інших). Майстрами опановано різні технології деревообробки, одна з них різьблення - найвиразніша техніка декорування виробів з дерева. Створюються виставки на яких пересічні відвідувачі можуть познайомитись з творчістю майстрів різьбярів, побачити різні вироби, на яких відображаються найпоширеніші види оздоблення цього регіону, створюється попит і стильові ознаки предметів. Сучасні майстри володіючи широким естетичним кругозором, достатньою підготовкою з легкістю інтерпретують традиції народного мистецтва і створюють нові витвори. Експонати різноманітні за тематикою і призначенням. Майстри виготовляють окрім традиційних форм посуду – шкатулки, скриньки, цукерниці, пляшки, письмове приладдя та інше. Вироби мають ускладнені форми, густо орнаментовані, також предмети, що раніше мали ужиткове значення з часом втрачають початкову функцію і стають декоративними або сувенірними елементами. Оздоблення виробів має геометричний характер, орнамент складається з хрестів, трикутників, прямокутників, квадратів, ромбів, розет, зубців, кіл або стилізованих рослинних мотивів. Типовим прийомом побудови композиції орнаменту є застосування поділу площини твору на менші поля, які в свою чергу заповнені узором, побудовані за принципом симетрії або ритмічного чергування окремих елементів. Найчастіше інтерпретовані новостворені вироби з деревини можна зустріти в оздобленні інтер'єрів кафе, ресторанів приватних садиб, в будинках колекціонерів. В ресторанах, кафе різьба по дереву використовується в оздобленні столів, стільців, лавок, які виготовляються з натурального, екологічного матеріалу, що наближає кожного до природи. Також, натуральна сировина використовується при конструюванні барної стійки з подальшим нанесенням різьби, інкрустацією, виготовлення шаф, полицок, декоративного оздоблення стін, стелі, вікон, дверей, створення світильників, бра та інших предметів. З дерева виготовляють декоративні панно, статуєтки на різноманітну тематику, жартівливого чи серйозного характеру, побутові сценки. Гармонічно поєднавши різні речі можна створити цілісний художній образ, для якого характерні спадкоємність, постійний розвиток і пошук нових форм. Створення інтер'єру будь-якого приміщення залежить від функцій та практичного призначення предметів, що наповнюють простір. Даному виду мистецтва

притаманний ще і принцип стильового підбору, що зумовлює рівновагу предметів, поєднання старих і нових форм, створення ансамблю – першого кроку на шляху до створення певного образу.

Ознайомлення широкого загалу з колекціями художнього дерева Гуцульщини має наукове значення, популяризаційне і виховне. Кожен регіон докладає значних зусиль по відродженню, а найчастіше по збереженню і подальшому розвитку осередків народної творчості. Виставки долучають глядачів до вивчення, зацікавлення історією та культурою українського народу. Формування сучасного традиційного і аматорського декоративно-ужиткового мистецтва України – процес складний, але в подальшому розвитку народного мистецтва приховується велика рушійна сила української культури в утвердженні національної ідеї. За сучасних умов народне мистецтво залежить від аудиторії, на яку розрахований, воно набуває різних рівнів якості – від високохудожньої, що розкриває і збагачує його зміст, до поп культури, де художні вироби втрачають історичну і архаїчну глибину. Для популяризації народного мистецтва повинні діяти і впроваджуватись різні спеціальні програми підтримки, розвитку і розповсюдження культурного багатства серед молодого покоління.

Фрагмент різьби в інтер'єрі

Декоративний елемент «Гусак»

«Сімейні ярмарки»

Література

1. Ткач М. Таїна народних традицій.// Наука і культура. Україна. — Вип. 24— К.,1990.
2. Словник декоративно-ужиткового мистецтва. , 2-х т. - Львів, 2000.
3. Культура і побут населення України. - Київ: «Либідь», 1991.

Анотація

Народне мистецтво створювалось протягом тривалого часу майстрами, які досконало володіли художньою технікою обробки дерева. Різьблення в різних регіонах і в різні періоди розвивалось по-різному, змінювались і вдосконалювались технології, ускладнювалась орнаментика. З розвитком мистецтва різьби з'являються імена майстрів, що стали символом, початком нового етапу сучасного різьблення.

Аннотация

Народное искусство творилось на протяжении длительного времени мастерами, которые искусно владели техникой обработки дерева. Резьба в разных регионах и в разные периоды развивалась по-разному, изменялись и совершенствовались технологии, усложнялся орнамент. С развитием искусства резьбы появляются имена мастеров, которые стали символом, началом нового этапа современной работы с деревом.

УДК 72.011

Т. В. Булгакова

ЗАСОБИ ОПИСУ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

Сучасний етап розвитку архітектури характеризується особливим відношенням до міста. Архітектурна складова міста сприймається у нерозривному зв'язку з усіма соціальними процесами, що відбуваються в ньому, з економічним, культурним, психологічним станом суспільства, на передній план висунута задача оцінки оточення, розкриття його образних характеристик. Але нове розуміння принесло і серйозні труднощі під час роботи з таким об'єктом як місто. Межі поняття "міське середовище" досить розмиті, не відпрацьовані й чіткі механізми роботи з цим поняттям. Яким чином сьогодні будувати нові об'єкти, щоб було можливо створювати повноцінне середовище в нових районах і щоб не зруйнувати його в старих? Відсутні, по-перше, засоби опису самого архітектурного середовища, тобто